

İSTANBUL ÜSKÜDAR

KS 31

VALİDE (NURBÂNU) SULTAN KERNAN SARAYI

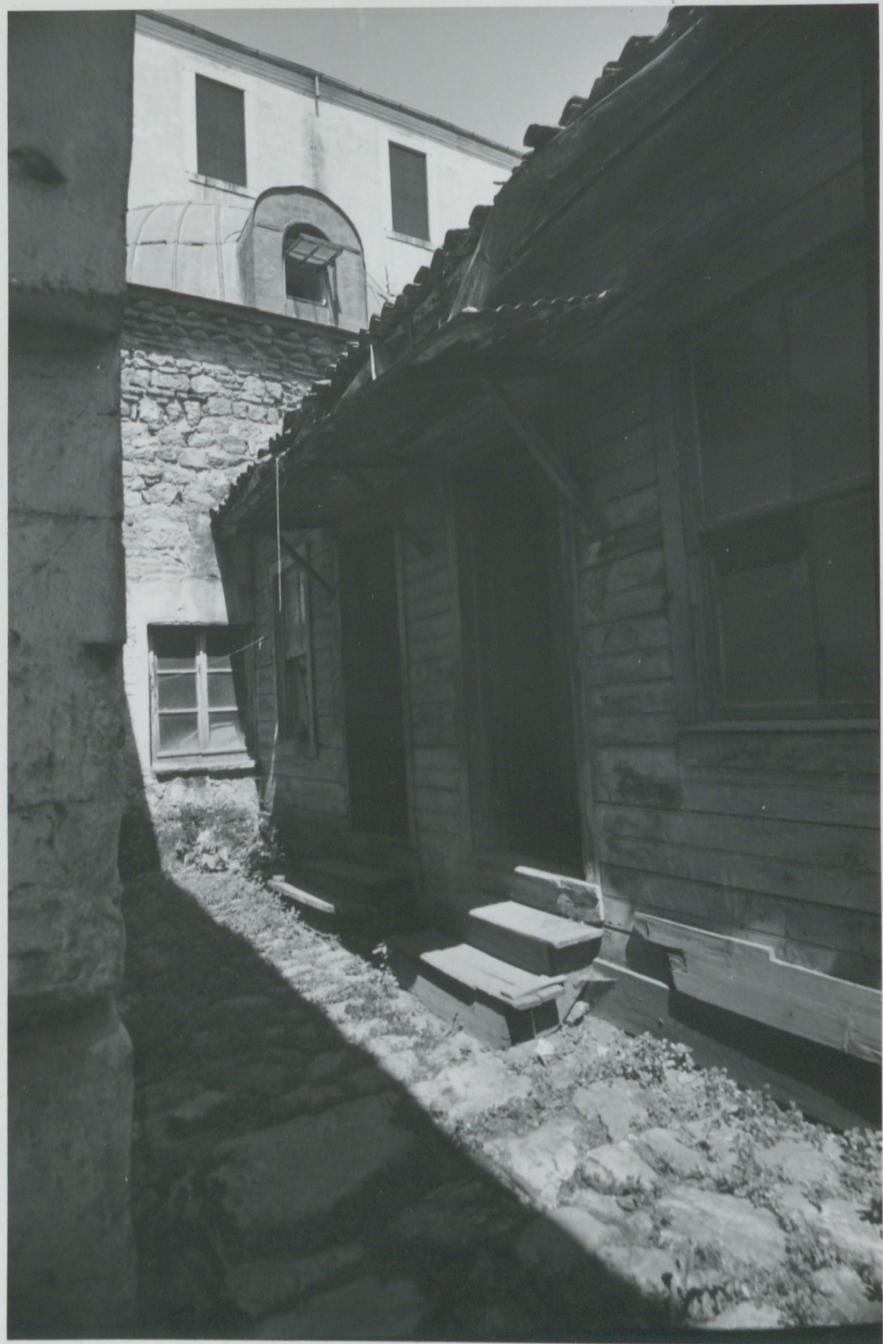
TB -

TE -

TM (1-12)

AKF.SY.1457.

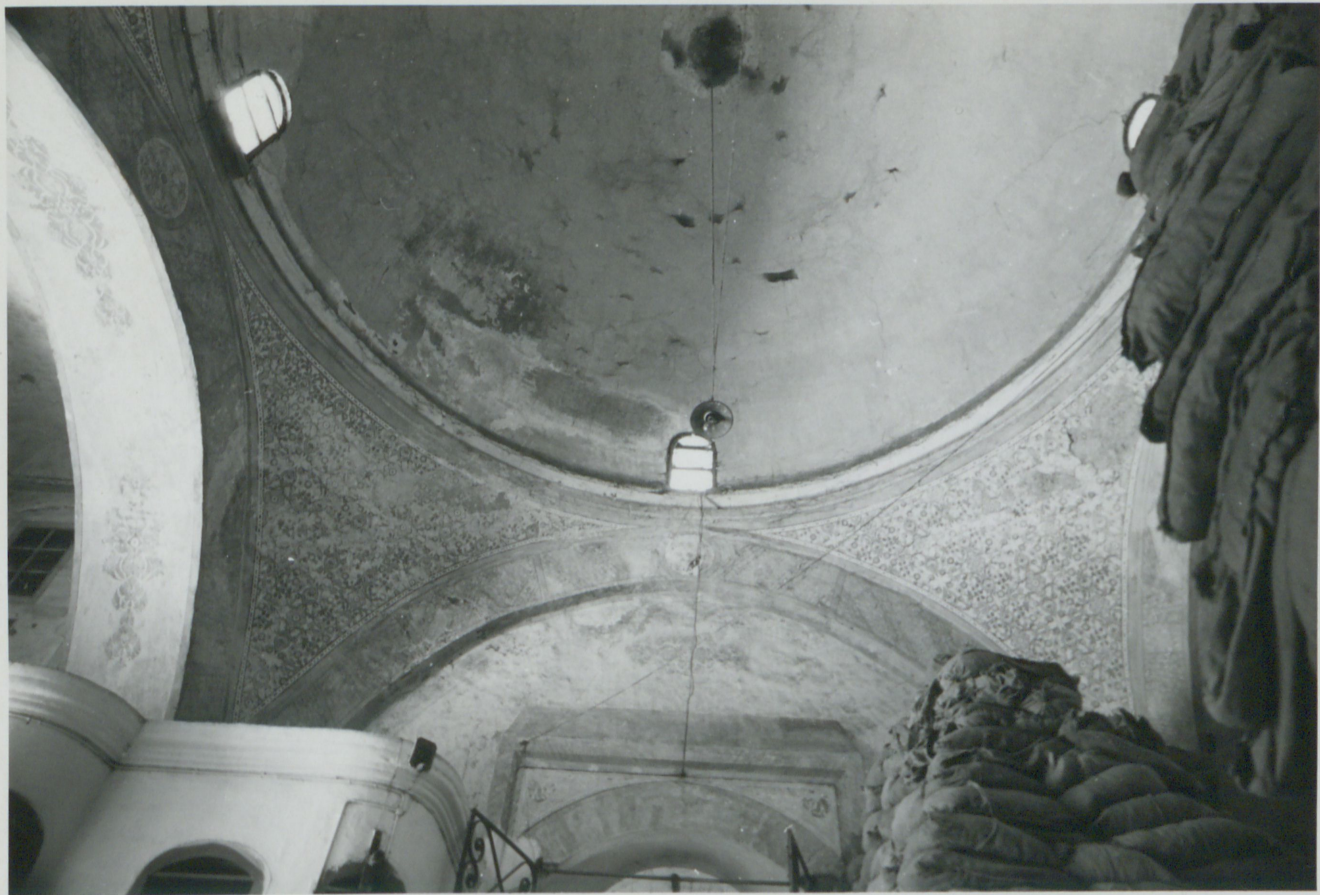

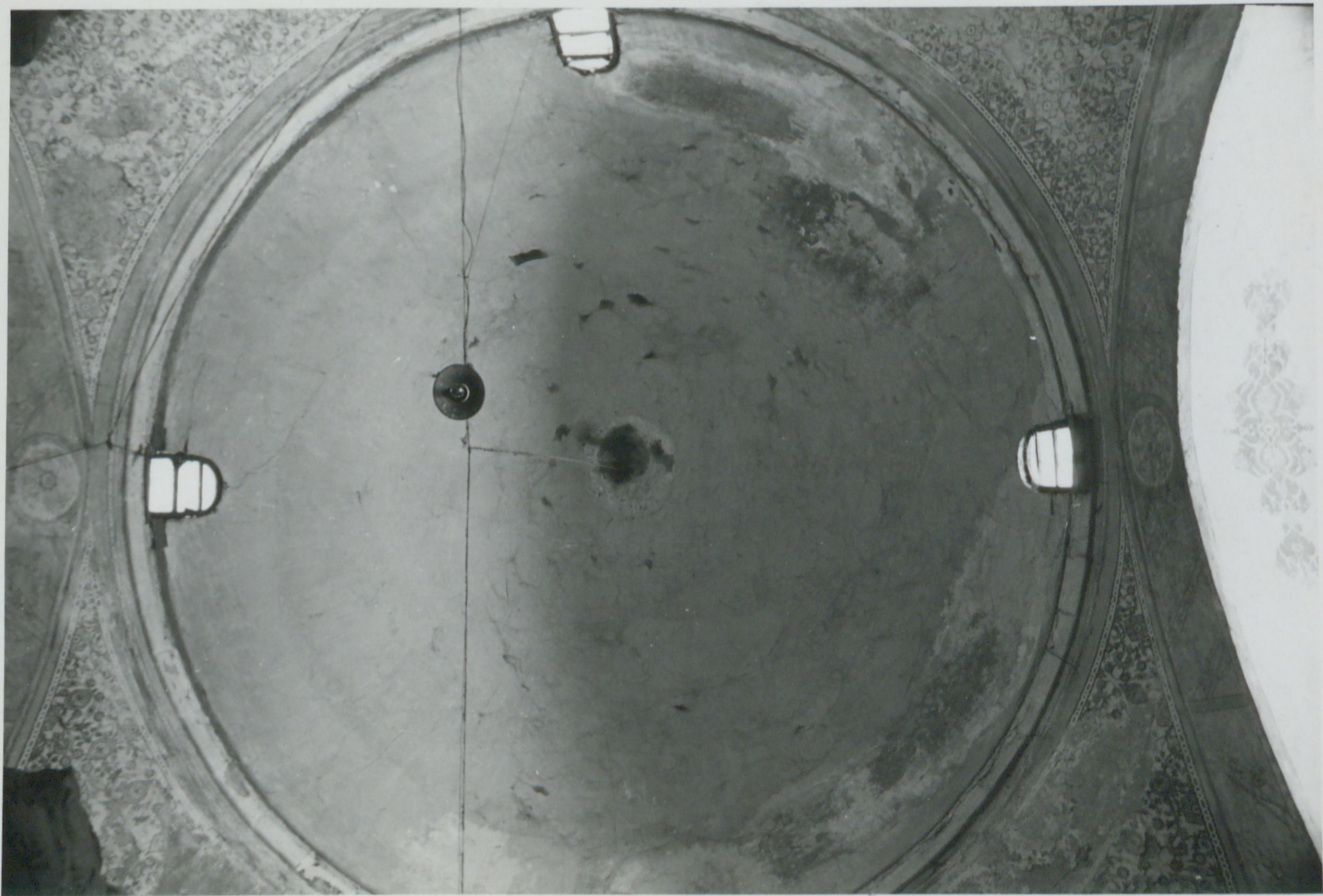

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا تُكْسِرُونَ

وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا تُكْسِرُونَ

وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا تُكْسِرُونَ

وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا تُكْسِرُونَ

وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا تُكْسِرُونَ

وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا تُكْسِرُونَ

وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا تُكْسِرُونَ

وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا تُكْسِرُونَ

وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا تُكْسِرُونَ

وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا تُكْسِرُونَ

وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا تُكْسِرُونَ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا تُكْسِرُونَ

وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا تُكْسِرُونَ

وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا تُكْسِرُونَ

وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا تُكْسِرُونَ

وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا تُكْسِرُونَ

وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا تُكْسِرُونَ

وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا تُكْسِرُونَ

وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا تُكْسِرُونَ

وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا تُكْسِرُونَ

وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا تُكْسِرُونَ

وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا تُكْسِرُونَ

KERVANSARAYLAR - HANLAR

(Kârban) ve dördüncü harfi (vav) harfiyle değiştirilerek (kârvan) aynı anlama iki farsça kelimedir. Deve, at, eşek, katır katarına ve kafileye denir. Yollarda katarların ve kafilelerin kondukları yerlere (kârbansaray) (kârvansaray) derler. Bunlar hanların büyüğüdür. Bugün dilimizde kervansaray şeklinde kullanılır. Kervansaraylar aynı zamanda askeri birer konak, yollar üzerinde müstahkem birer sığınak idiler. Böyle hanların kalelerinki gibi burçları ve kuleleri olurdu.

Anadolu Selçuklularının pâ-y-i tahtı Konya'dan güneş ışınları gibi burada açılan yolların üzerlerinde her altı saatte bir böyle kervansaraylar var idi. Konya'nın (sa'd-ed-din), Obruk ve Aksaray'ın Alâeddin kervansarayları örnek olarak verilebilir. Bunlara Arapça (Ribat) da denilir. Eski kaynaklarda ve arşiv vesikalarında çokça rastlanılır (1).

(Han) Farsça bir kelimedir. «Tıbyan-ı nâfi» de (han) kelimesi anlatılırken «kârbansaray dahi deniliyor. Türklerde han derler» deniyor (2). Bugün dilimizde (kervansaray) ile (han) aynı anlama kullanılan iki kelime gibi olmuşlardır.

Konya'daki Sa'deddin ve Aksaray'daki Sultan Alâeddin kervansaraylarına Sa'deddin han, Sultan hanı da deniyor.

Sultan IV. Murad zamanında Üsküdar'da üç kervansaray vardı (2).

ATİK VALİDE SULTAN KERVANSARAYI

Bu kervansaray, Üsküdar'da Sultan III. Murad'ın anası Nurbânû Sultanın cami, medrese, dar-ül-hadis, tekke, imâret, dar-üş-şifâ, dar-ül-kurrâ,

- (1) Bu hususta (Abideleri ve Kitabeleri ile Aksaray Tarihi) adlı kitabımızda geniş bilgi vardır.
- (2) Burhan-ı Katı' Tercümesi Cild: 1, Sahife: 169; Evliya Çelebi Sey. Cild: 1, Sahife 476.

mekteb ve çifte hamamdan oluşan külliyesi arasındadır. 991 H. 1583 M. yılında yapılmıştır. Bu kervansarayda âyân, eşraf, itibarlı konuklar için tahsis edilmiş yerler vardı. Şerifler, bilginler, büyük ve hatırlı misafirler için ayrılmış kısımlar da çok iyi ve konforlu idi.

Bu kervansaray **Mimar Sinan** yapısıdır. **Nakkaş Sâi'**e nisbet edilen manzûm ve mensur **Tezkiret-ül-Bünyan**'lardaki listelerde adı yok amma yanındaki ve bitişiğindeki imâreti, dar-üş-şifâyı **Mimar Sinan** yaptığı için bu da onun eseridir.

Nurbânû Sultanın camiine; **Üsküdar**'da **Sultan III. Ahmed**'in anası **Gülnûş Sultan Câmii Evliya Çelebi** zamanında yapılmadığı için **Çelebimiz** bunu hep **Orta Vâlide** şeklinde yazıyor. **Nurbânû Sultanın** külliyesi **Üsküdar**'ın tam ortasında yapıldığı için böyle adlandırılıyordu. **Yeni Vâlide Câmii** yapıldıktan sonra **Kösem Vâlide Sultan Camiine (Çinili Cami) Orta Vâlide, Nurbânû'nunkine de (Atik Vâlide-Eski Vâlide)** denir olmuştur. **Kervansaray, Valide Sultan**'ın imâreti ve dâr-üş-şifâsının üst tarafına yapılmıştır. **Evliyâ Çelebi** bunu şöyle yazmıştır:

«**Kervansaray-ı Orta Vâlide:** Bu dahî camii ve imâret-i taami kurbünde yüz ocaklı, biner beygir alır misafirhânedir. Başka develiği de vardır (3).»

Sultan III. Mahmud, Eski Vâlide Sultanın dâr-üş-şifâsını tâmir ettirenken bunu da tamir ettirmiştir.

Şâir Aynî, Vâlide Sultan bîmarhânesinin (dar-üş-şifâ) tamiri için şu tarih manzûmesini söylemiştir :

Bir nigâh-ı merhametle iltifat etse eğer
Mürdeye cân bahşolur âkıl eder dîvâneyi
Ayniyâ târih-i tâmmum sâile şâfi cevap
Yaptı Sultan-ı zaman vâlâ bu bîmarhâneyi
Sene : 1250 (4)

Sultan Mahmud 1250 H. 1834 M. yılında dar-üş-şifâyı yenilercesine tamir ettirmişti. Muhteşem kapısının önündeki iki sütûnun tuttuğu saçağını ve kapıyı **Sultan Mahmud** yaptırmıştır. Üstünde tuğrası vardı, kazılmıştır.

MİHRİMAH HANI (KERVANSARAYI)

Vakfiyesinde (han) şeklinde geçen bu kervansaray **Mimar Sinan** yapısı idi. **Mihrimah Sultan**'ın camii, medresesi, mektebi ve imarethanesi ile

(3) **Evliya Çelebi Seyahatnâmesi.** Cild: 1, Sahife: 476.

(4) **Atâ Tarihi.** Cild: 3, Sahife: 150.

ÇAVUŞ HASAN ÇEŞMESİ

Üsküdar'da Eski Vâlîde Bimarhânesinin kapısının solundaki bu çeşmeyi, Çavuş Hasan isminde bir hayır sahibi yaptırmıştır. Üstünde dört satır halinde bir tarih manzûmesi vardır. Üstüne kat kat kireç sürüldüğü ve yer yer kabarmalar ve çatlamlar olduğu için kitâbe açıklığını yitirmiştir. Bu sülüs kitâbeyi şöyle kopye etmeğe çalıştım:

وسقا الله شراباً طهوراً - واليدئ سلطان مراد خان اولاً
درة التاج اعنى كم خير النساء - جامع و خان و عمارت يادروب
بو آدایي ايليوب عا . . . - چون چاووش حسن كلوب
يادروب بو چشمه يي اقتدى عا . . . - باعث خير ايجون اتسونلر دعا
هاتف قدسى ديدى تاريخى - عين آب
..... يازدى سنه سبعه و الف تاريخى

۱۰۰۷

Kitâbeye göre; Çavuş Hasan bu çeşmeyi H. 1007, M. 1598 yılında yaptırmıştır.

Kitâbede imlâ hataları vardır.

Çavuş Hasan hakkında geniş bilgi bulamadık.

DÂMAT İBRAHİM PAŞA ÇEŞMESİ

Bu çeşme; Üsküdar'da Uncular Caddesinde köşe başındadır. Geniş ve çok güzel ahşap saçaklıdır.

Çeşme tamamen mermerden yapılmıştır. Üstünde ta'lik ile sekiz satır halinde şu kitâbe okunur:

وزير اعظم و داماد ابراهيم پاشا كيم - كف جودى آنك بخشنده تر دركان و دريادن
وكيل سلطنت عزتكس ناموس دولتدر - آنى دور ايتيه حق سايه سلطان والادن
اوصدر اكرمك خيراته مجبول اولديفندندر - كاولدى مراد صده توفيقه مصدر صوب مولادن
مراد ايتديكه اهل اسكندارى ايله اروا - دعايه مظهر اوله حشره دك اعلا وادادن

Toptası Bimarhanesi

~~186~~ 1793 de Nizam-ı Cedid
Askerlerini Süvari kışlası haline
getirilmiştir. 1841 de bir ara Askeri
Hastahane olarak kullanıldı. 1865 e
kadar ordu emrinde kaldı. Sonra akıl
hastahanesi oldu. 1908 yılında burada 400 den
fazla akıl hastası bulunuyordu. 1927 de Babuköy
Akliye ve Asabiye Hastahanesi hizmete girinceye
kadar ~~de~~ Toptası Bimarhanesi İstanbul'un ~~de~~
akıl hastahanesiydi. Sonra boşaltıldı. 1935
de Gümüş ve Tehel Bahaneliği emrinde verildi.
Tütün deposu olarak kullanıldı. Bugün boş olup
Vahıflar Genel Müdürlüğü emindedir.

BOĞAZIÇI ÜNİVERSİTESİ

REKTÖRLÜK

Camii şerifi Valide Sullân der
Üsküdar - Medrese 1, İmarat, Han,
Tekye.

TM 1-12

(Kerwansaray - i Orta Valide)

Bu dahi camii ve imâret - i taami kur büindedir.
Yüzer ocaklı, biner bârgın alur mihi man hânedir.
Ve başka devetliği vardır.

Evlîya Celebi Seyahat nâmesi, C. I, s. 476.

Sultan II. Mahmud Eski Valide Sultan'ın derüçşifasını
tamir ettirirken bunu (kerwansarayı) da tamir ettir-
miştir.

Sair Aynî, Valide Sultan derüçşifasının tamiri
için şu tarih manzûmesini söylemiştir:

* Bir nigâh - i merhametle iltifat etse eğer
Mürdeye cân bahşotur âkil eder divâneyi
Aynîyâ târik - i tammün sâile şâfi cevap
yaptı Sultan - i zaman vâlâ bu bimarhâneyi
Sene 1250

Sultan Mahmud 1250 H. 1834/5 M. yılında derüçşifayı
yenilercesine tamir ettirmişti. Muktesem kâşesinin önündeki
iki sütunun tuttuğu saçığını ve kapıya Sultan Mahmud
yaptırmıştır. Üstünde tuğrası vardı, kazılmıştır.

Konyalı, Üşûdâv tarihî, C. II (İstanbul, 1977) s. 386

* Atâ Tarihî, C. III, s. 150.

Atik Valide Darüssiifa Mescidi .

Bâniyesi Nurbânü Sultan Olup Atik Valide Külliyesinden olan Darüssiifa için dehi bu mescidden eser kalmanıdır .
Darüssiifa III. Selim zamanı Nizâm-ı Cedid Kütlesi olması ve Tabhanesi de Toptan Askerî Rüştiyesi haline getirilmiştir . (H. 2/218)

Öz : C. II . s. 19 , not 25 .

Prina emini Salih Efendi olup bazı kaynaklarda mimarın Davud veya Kurban Nasuh olduğu belirtilmektedir .

Öz . C. II . s. 69 .

" Sultân III. Selim Han devrinde Nizâm - i Cedid Ocagı açıldıgı esnada, tâb hane, timar hane ve misafirhanesi süvâri askerlerine kuşla tâyin olunmuştur. Son zamanın icâbi ile Nizâm - i Cedid fesh olarak, burası muattal halde iken on dört ay geçtikten sonra Alemdâr Mustafa Paşa'nın Sekbân - i Cihâdiyye tertibinde yine ma'mur kılınmış, sonra Asâkir - i Nizâmiye Süvarisine mahal ve me'va olarak üzre tamir edilmiş ve yenilenmiştir. "

Hadikatül - Cevâmi, C. II, s. 184.

Nizâm - i Cedid - kumuluğu 1793, lağvı 1807

Sekbân - i Cedid - kumuluğu 1808, lağvı 1808.

Asâkir Nizâmiye - kumuluğu 1834